

עומקא דפרשה

- בעלות התורה בהר סיני
- יציאת נשמתן של ישראל
- הכנת הנשים לקבלת התורה
- הודעת מעמד הר סיני
- הגרות במעמד הר סיני
- מלחמות של תורה

- בעבור ישמע העם
- קריאת 'הדברות
- רפואת בע"מ במתן תורה
- כפיית הר כגיגית
- שער הציון
- האש על הר סיני

פר' יתרו - בענין מעמד הר סיני

בס"ד ערש"ק י"ח שבט תשע"ב

עמידה בעשרת הדברות

הרב מאיר מנדלסון

עמידה בקריאת התורה

א. במתן תורה כלל ישראל עמדו כמ"ש (שמות כ') "וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק" ואיתא בחז"ל שהיו נרתעין לאחריהן י"ב מיל, וע"י המלאכים הוחזרו לפנייהם י"ב מיל, הרי כ"ד מיל על כל דיבור ודיבור. והשאלה אם יש ענין לעמוד בקרה"ת בעשרת הדברות, הן בפ' יתרו, ובאתחנן, ושבועות, כעין מה שהיה במתן תורה, או מי שיושב כבר יש בו איזה חשש לעמוד. כדי לתרץ זה צריך לברר בכלל בקה"ת אם צריך לעמוד. המקור **שהבעל קורא והעולה צריכים לעמוד** הוא, ממגילה (כא.) ולומדים מה שהקב"ה אמר למשה אחר מעמד הר סיני להשאר שם, כדי ללמדו את חוקי התורה "ואתה פה עמד עמדי". והמג"א (קמא, א) מביא מחל"א אם זה לעיכובא, לפי הטור והב"ח שאפי' בדיעבד לא יצא, וצריך לחזור ולקרוא, אבל מהב"י בשם רש"י משמע שזה רק לכתחילה לעמוד. ומביא ראייה (סוטה מא.) בהקהל שהמלך קורא מיושב בעזרת נשים, משום כבוד המלכות. ואי איתא דאפי' בדיעבד לא יצא, משום כבודו של מלך לא שרי לכתחילה. וכ"פ המ"ב שרק לכתחילה, והמחה"ש והפמ"ג מסבירים שהפסוק רק אסמכתא. ובענין **הציבור** אם צריכים לעמוד בקה"ת. המרדכי (עי' ב"י שם) הביא שכך נהג המהר"ם מרוטנברג. ובהל' קטנות הביא המרדכי שיש נוהגים לעמוד, ומביאים ראייה מקה"ת של עזרא "ופתחי עמדו כל העם", והמרדכי דוחה, דבגמ' מפרש ש"עמדו" לשון שתיקה והכי משמע בירושלמי עיי"ש. הט"ז (קמו, א) לומד שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, וצריך לעמוד בשתיקה. המחבר פסק שאי"צ לעמוד, וכן הסכימה הפ"ח והגר"א, וכ' המ"ב וכן נהגו. אולם הרמ"א מביא יש מחמירין ועומדים וכן עשה מהר"ם. הב"ח (קמ"א) לומד דגם המהר"ם מודה דמדינא שרי לישב אלא דס"ל דראוי להדר ולעמוד שצריך להעלות בדעתו כששומע הקריאה מפי הקורא, **כאילו קבלה אותה שעה מהר סיני ובהר סיני כל ישראל עומדין כדכ' (דבר' ה) "אנכי עמד בין ד' וביניכם"**.

עשרת הדברות

ב. בענין עשרת הדברות בציבור מי שיושב אם לעמוד, שאלה זו נשאל הרמב"ם (שו"ת הוצאת פריימן מו, והו' בלוי רס"ג) בקהילה א' שהיה ויכוח בין ב' רבנים, רב א' הנהיגו לעמוד, ורב א' ביטל המנהג הזה, והביא ראייה מברכות (יב.) מה שבטילו חז"ל קריאת 'הדברות עם ק"ש מפני המינים שהיו אומרים שיש מעלה על שאר התורה, ואמר הרב שכל מי שרוצה לקום בעת קה"ת ב' הדברות, ראוי לגמור, שעושה דרכי המינים וכו'. והרב השני ענה מצינו שישראל כששמעו בעת שדבר ד' אליהם היו עומדים כמ"ש "ויתיצבו בתחתית ההר", והשיבו לא היה זה אלא להקביל פניו עיי"ש ששלחו הנ"ל להרמב"ם. וענה שהרב שהנהיג לישב הוא הראוי, וראיותיו נכונות וכך היה ראוי לעשות בכ"מ שמנהגם לעמוד, צריך למנעם, בגלל מה שמגיע בזה ההפסד באמונה, ועיי"ש שהמינים נפסדו האמונות בעיקרי התורה, ואין הפרש בין המכחיש כולה, או מכחיש פסוק א' ואמר משה מעצמו אמרו. והיו מינים שהאמינו שרק 'הדברות מן השמים והשאר ממשה, ולכן בטלו קריאתן בכל יום. ואסור בשום פנים לעשות בתורה, מקצתה מעולה ממקצתה [ועי' בפי"ה בסנהדרין (פ"י עיקר ח')] להאמין שכל התורה מה שיש לנו ממשה הוא כולה מהקב"ה ואין הבדל בשום פסוק בין "ובני חם כוש" ל"אנכי ד"י".

אולם כמה גדולי אחרונים פסקו שצריכים לעמוד, ויתכן שלא ראו תשובת הרמב"ם, הר"ש אבוהב בשו"ת דבר שמואל (רע"ו) כ' דצריך לעשות כל טצדקי לקיים איזה מנהג הפשוט ברוב קהלות ישראל,

המשך בעמ' 5 <<

"בעבור ישמע העם בדברי עמך"

הרב ת. הסגל

כתיב בפס' (שמות י"ט ט') "ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל ה'", וברמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ח ה"א) כ' עלה וז"ל "משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה וכו', ובמה האמינו בו, במעמד הר סיני, שעיינינו ראו ולא זר ואזינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים, והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אלי, **ואנו שומעים משה לך אמור להם כך וכך**", ומנין שבמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי, שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה".

ומבואר דהקב"ה דיבר באופן מיוחד עם משה רבינו ע"ה במעמד הר סיני באופן שכל ישראל שומעים הדיבור שביניהם, כדי שידעו כולם בידיעה גמורה שהקב"ה שלח את משה לדבר אל ישראל את כל התורה והמצוות. ואמנם לא נתפרש בדברי הפס' מה הם היו הדברים ששמעו כל ישראל שדיבר הקב"ה עם מרע"ה.

והנה בדברי הרמב"ם הנ"ל משמע שהיו אלו ציוויים שציוה הקב"ה למשה לומר לישראל, ומסתמא היו אלו עשרת הדברות. אך מאידך בדברי המכילתא (עה"פ כאן) משמע לכאן לא כן, דאי' שם "בעבור ישמע העם בדברי עמך, רבי יהודה אומר (מנין) [מכאן (גי' הנצי"ב)] אתה אומר שאמר הקב"ה למשה הריני אומר לך דבר ואתה מחזירני ואני מודה לך, שיהו ישראל אומרים גדול משה שהודה לו המקום, רבי אומר וכו' אלא מלמד שאמר לו המקום למשה הריני קורא לך מראש ההר ואתה עולה שנאמר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה, ומבו' דאלו הם היו הדברים ששמעו כל ישראל את הקב"ה מדבר עם משה, [שהרי הביאה המכילתא זה עה"פ בעבור ישמע העם בדברי עמך], וצ"ע ע"ד הרמב"ם, ובפ' האבן עזרא גם כתב כדברי הרמב"ם, וצ"ע בזה.

והנה במכילתא (שם) אי' עוד על סוף הפס' הנ"ל - "ויגד משה את דברי העם אל ה'" והובא ברש"י כאן וז"ל "תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך, אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו", ומדברי המכילתא האלו משמע דמה שהקב"ה רצה לדבר עם משה באופן שישמעו העם הוא הציוויים של עשרת הדברות, שהרי משמע דמיירי בדיבור שמייעד אל בני ישראל שעל זה אמרו שרצונם לשמוע בעצמם מהקב"ה, וא"כ כאן משמע כהרמב"ם וכהאבן עזרא ודלא כמו שדייקנו לעיל מהמדרש, וצ"ל דהוא מחלוקת תנאים במדרש והרמב"ם והאבן עזרא נקטו כמ"ד שהיה זה עשרת הדברות, (ועיי"ש עוד דעות בפירוש הפס').

והנה נקטינן (מכות כד. והוריות ח.) ד"אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום, ולפי זה בדברות אלו לא שמעו בני"א את הקב"ה מדבר עם מרע"ה, שהרי שמעו אותם בעצמם ישירות מהקב"ה, ולדברי הרמב"ם והאבן עזרא צ"ל דמה ששמעו את הקב"ה מדבר עם משה היה בשאר הדברות, ובזה התקיים למעשה מה שאמר הקב"ה למשה בעבור ישמע העם בדברי עמך. והנה אי' בגמ' שבת פח: דכאשר שמעו בני"א את הדברות מפי הקב"ה יצתה נשמתן וחזרו י"ב מיל לאחוריהן, וקשה אי"כ למה כאשר שמעו בני"א את הקב"ה מדבר עם מרע"ה בשאר הדברות לא פחדו כ"כ, וצ"ל דעיקר פחדם היה רק כאשר דיבר הקב"ה אליהם ישירות, אך כאשר דיבר למשה ורק שמעו זאת לא פחדו כ"כ.

הרב ראובן יוז'יק

בגמ' בשבת פט. אמר' דהר סיני יש לו חמשה שמות. ואחד מהן מדבר פארן שפרו ורבו עליה ישראל. ופרש"י (בע"ב) דכל אחד נתעברה אשתו זכר במצוות שובו לכם לאהליכם.

והקשה הבן יהודע א"כ למה לא היו לצלפחד בנים כי אם בנות, ואמאי לא נתעברה אשתו זכר אחר מתן תורה כמבואר כאן. ואין לומר שמתה קודם מת"ת, שהרי בנותיו טענו אם לא נתן לנו ירושה שאין אנו חשבים זרע, א"כ תתייבם אמנו, הרי שהיתה בחיים, וכן אין לומר שהיו לו בנים ומתו ולשון הכתוב משמע שלא היה לו בנים כי אם בנות היינו דמעיקרא היו לו רק בנות. ותיריך, דעיבורם זכר היה רק באותה הלילה ששבו אצל נשותיהן, ויש שנשתיים פרסו נדה ולא נזקקו בעליהן להם באותה הלילה. וכיון שעברה אותה הלילה, גם סגולה זו עברה ובטלה. עכ"ד ע"ש עוד.

והנה במש"ח כפר' ואתחנן עה"פ שובו לכם לאהליכם כתב בתו"ד: ויתכן בקימ"ל דחרדה שהרבו כל העם מסלק הדמים ולא ראו נשיהם דמים ויהיו טהורות לבעליהן עכ"ל, הרי מפורש בדבריו שלא היו נידות, מחמת שהיו מסולקות דמים.

וביותר איתא במדרש תנחומא ס"פ מצרוע וז"ל א"ר לוי בשעה שהיו ישראל במצרים לא היו רואות דם נדה מפני שאימת המצרים עליהם, ואף כשישבו במדבר לא היו רואות דם נדה שהיתה שכינה עמהן. ע"כ. וזוהו מבואר שכ"ז שהיו במדבר לא ראו דם מאימת השכינה שחרדה מסלקת הדמים.

אכן אפשר דכוונת הבן יהודע שהיתה טמאה לבעלה מחמת לידה שאולי ילדה איזה זמן קודם וע"כ לא נתעברה זכר. (ולול"ד היה אפ"ל עוד שהיתה מעוברת כבר מקודם).

עוד כתב הבן יהודע שם דאולי היתה לו איזה סיבה קודם מת"ת ונעשה עקר, ולכן לא היה ראוי להוליד אחר מת"ת. עכ"ל. וחזינו מדבריו דאף שידוע שנתרפאו כל החולים קודם מת"ת מ"מ העקרים לא נתרפאו. ואמנם ברש"י ס"פ יתרו עה"פ וכל העם רואים את הקולות, כתב, מלמד שלא היה בהם אחד סומא. ומנין שלא היה אלם ת"ל ויענו כל העם, ומנין שלא היה בהם חרש ת"ל נעשה ונשמע. ומקור דברי רש"י מהמכילתא ושם נוסף שלא היו חגרין שנא' ויתיצבו בתחתית ההר, ולא היו טפשים שנא' אתה הראית לדעת, וכן איתא במדבר רבה נשא רפ"ז, וא"כ כל הנך מומיין לפינן מקרא שנתרפאו, אך שאר מומיין לא אשכחן.

והנה הר"ן בנדרים ז: ד"ה שנאמר (על הגמ' בענין כי מתו באנשים וכו') וליכא למימר שהיו מצורעים דהא כתיב בקרב כל ישראל, וליכא למימר שנתרפאו במת"ת דהא אמר' (במדבר רבה שם) שחזרו למומן במעשה העגל ע"ש. הרי דפשיטא ליה דאף מצורעים נתרפאו, וא"כ ה"ה אולי גם עקרים נתרפאו. (אכן בשלמ' נדרים שם כתב בשם בנין יחזקאל דמש"כ הר"ן דנתרפאו במת"ת קאי אסומיין שהזכיר שם לעיל מינה, ומה שהכריחו לזה דהא נגעים שקודם מת"ת לא מטמאין. אכן השלמ"ג דחה דבריו ע"ש).

שו"מ בויקרא רבה מצרוע פי"ח (אות ד') תני רשב"י בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו וכו' באותה שעה לא היה בהם זב ומצורע ולא חגרין ולא סומיין ולא אלמים ולא חרשין ולא שוטים, על אותה שעה הוא אומר כולך יפה רעיתי ומום אין בך עכ"ל. ומכאן מקור לדברי הר"ן דאף מצורעים נתרפאו. אלא שא"כ יל"ד דכיון דיליף מקרא דמום אין בך אפשר אף עקריין נתרפאו מה"ט (והרי אף שוטים יליף מהאי קרא ולא מקרא דאתה הראית לדעת כדרשת המכילתא) ושמאי יש לחלק בין מומיין חיצוניים שמהם דוקא נתרפאו, אך מום שבסתר אולי לא נרפאו, ועי' במדבר רבה נשא פ"ז וז"ל בשעה שיצאו ישראל ממצרים היו כל רובם בעלי מומיין למה מפני שהיו יגעים בטיט וכו' כיון שבאו למדבר סיני אמר האלוקים כך הוא כבודו של תורה שאתן אותה לדור בעלי מומיין וכו' מה עשה אמר למלאכים שירדו אצל ישראל וירפאו אותן. ע"ש. וא"כ י"ל שכבודה של תורה הוא שלא יהיו בע"מ חיצוניים כמו שמונה שם המדרש אך מום שבסתר אינו בכלל זה. וא"כ לא נתרפאו העקרים וכמ"ש הבן יהודע. ויל"ד בזה.

ועי' שבת קמו. ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן ופרש"י שם וז"ל וכל שעמדו על הר סיני נתקדשו ונטהרו ונתרפאו מכל מום ואף עורים ופסחים שהיו בישראל כדנתיא בספרי עכ"ל וכע"ז בע"ז כב: רש"י ד"ה ישראל שעמדו על הר סיני ונתקנו מכל מום מכתי' כולך יפה רעיתי ומום אין בך עכ"ל. ומבואר דהא דנרפאו מכל מום מישך ליהא דפסקה זוהמתן, וע"ש בספר עבודת עבודה שנתקשה בביאור דברי רש"י שזה תליא בזה. ובמהר"ל צונץ ביאר שכל מחלה הוא מפגמי הנפש כמבואר בנדרים מא. שאין חולה עולה מחוליו עד שנמחלין לו עוונותיו ע"ש.

ועכ"פ מההיטת לשון רש"י משמע שנתרפאו כל המומיין, אלא דאכתי יל"ד אי עקרות חשוב מום. ולא נתפרש לן היאך איתרע ביה מילתא דנעשה עקר. [בספר עלינו לשבח דברים א עמ' רא כתב בשם מרן ריש"א גדלותא שליט"א שמידי שנה בחג השבועות מתחדשת ההשפעה ההיא, ואפשר לבקש מהקב"ה רפואה שיהיה לה כל סוגי המחלות שבזמנים רגילים יתכן שלא היתה להם רפואה (עי"ש שעיקר הסגולה הוא בזמן שקוראים בתורה את עשרת הדברות וזה הזמן שאפשר לבקש על ענייני רפואה). עכ"ד שם. ואת"ל שכן יצאו הדברים מפי מרן. א"כ מוכח שכל מיני מחלות ג"כ נתרפאו במעמד הר סיני].

הרב צבי גליץ

איתא ברש"י עה"פ וַיִּתְּצֵבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר מהמדרש שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית. והנה דרש זה איתא בשבת (פח). וגם בתנחומא (נח ס"ג), ונראה שיש מחלוקת בין המדרש לגמרא בתיאור הענין. דז"ל הגמ': ויתיצבו וכו' אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא. אמר רבא אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחרשוור.

ולכא' צ"ב, הרי כיוון שקבלת התורה מבוססת על הקדמת נעשה לנשמע א"כ מה צריך לכפית הר כגיגית, הרי כבר קבלוה ע"י נעשה ונשמע. וכתבו ע"ז בתוד"ה כפה דאע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע, שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן, עכ"ל. והנה לפי התוס' וכפי שמשמע ממשטות דברי הגמרא הצורך לכפות עליהם הר כגיגית נבע מכך שהי' חשש שיפחדו מהאש הגדולה ויחזרו בהם מקבלתם של נעשה ונשמע, ולכן הוצרך הקב"ה לכפות עליהם הר כגיגית כדי לקבל מחדש את התורה, אך הפעם מאונס. ונמצא מעתה שכל קבלתם הר"ז מאונס גמור ואין להם שום קבלה אפילו כל שהיא מרצון, (שהרי קבלתם הראשונה לא היתה מחזיקה מעמד והרי היא כאילו נתבטלה).

אבל בתנחומא איתא באופ"א, וז"ל המדרש: ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם וכו' שנאמר וכו' ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקב"ה לישראל וכו' ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע וכו' אלא אמר להן על התורה שבע"פ, עכ"ל.

הנה לפי המדרש אין הביאור כהגמ' והתוס' והצורך לכפות עליהם הר כגיגית נבע מהפחד מהאש הגדולה, אשר מכח זה ללא כפית ההר היו חוזרים בהם לגמרי מקבלת נעשה ונשמע, אבל להמדרש קבלת נעשה ונשמע קמה וגם ניצבה ולא הי' חשש שיחזרו ממנה כלל, והצורך לכפות עליהם הר כגיגית לפ"ד הוא רק משום שבקבלת נעשה ונשמע לא הי' כלול אלא רק תושב"כ אבל לא תושב"ע"פ, ועל התושב"ע"פ הוצרך לכפיית ההר.

אמנם לפי ב' השיטות תמוה. לפי הבבלי ותוס' צ"ב, א' אם כל קבלתם היא רק מאונס ורק בזמן מרדכי ואסתר קבלוה מאהבה א"כ איך הענישה הקב"ה עד זמן מרדכי ואסתר, הרי אנוסים הם בקבלתה (ועמד בזה בהקדמה לספר עונג יו"ט) ב' מה הי' ענין שיקבלו את התורה באונס, הרי לכא' יכולים לבטל הכל ע"י מסירת מודעה, וע"ז הרי אמר רבא ב' שם מכאן מודעה רבה לאורייתא, ואם אמנם השיב לו רבא שבימי מרדכי ואסתר קבלוה ברצון מ"מ עד ימי מרדכי ואסתר קבלתם היא באונס ומודעה רבה וכו'. ג' תמוה שהרי אם מחמת האש יש חשש שיחזרו בהם מדוע כפה עליהם את ההר, הי' ראוי שיבטל את האש כדי שלא יחזרו בהם. ד' מה הי' צורך לחכות עד זמן מרדכי ואסתר כדי שיקבלוה מאהבה, דאם בקבלת התורה מאונס די א"כ אי"צ כלל לקבלה בזמן מרדכי ואסתר, ואם צריך גם קבלה מרצון א"כ שיקבלו מרצון מיד.

וגם לפי התנחומא קשה, שהרי לפ"ד קבלתם היתה על תושב"כ והוצרכו לקבלה חדשה על תושב"ע, וזה תמוה איך אפשר לקבל תושב"כ ולכפור בתושב"ע"פ הרי הם דבר אחד, שהרי התושב"כ כוללת היא את התושב"ע, ובתושב"כ כלולים הרבה ציוויים על שמירת התושב"ע כגון ועשית ככל אשר יורוך ולא תסור ועוד, וא"כ כיצד ניתן לומר שתושב"כ קיבלו ותושב"ע לא קיבלו. ועוד דקשה גם לפי התנחומא כל השאלות הנ"ל דקשיא על תושב"ע"פ שלא קיבלו מרצון.

אכן לפי התנחומא יש לתרץ הכל, שהנה המענין ביסודי דבריו ינוכח שלא על קיום התושב"ע"פ היו צריכים כפיה אלא על חובת לימוד התורה שבע"פ, ולפי"ז מתורץ הכל, שבאמת קיבלו הכל ברצון והכפיה היא רק על חובת הלימוד של תושב"ע"פ שהיא קשה, ומיושב ג"כ לפי"ז מה שיכול לעונשם אע"פ שקיבלו בכפי"ה, דלמשנ"ת הר"ז משום שקיבלו ברצון גם התורה שבכתב וגם שבע"פ, וכל הכפיה היא רק על חובת הלימוד. אכן לפי הגמ' וכביאור התוס' עדיין קשה כנ"ל.

והנראה בביאור מהות ענין כפית ההר כגיגית כך: הנה זה פשוט שבתוך האהבה הגדולה של הקב"ה לבניו הרי שאין מקום כלל לכפית הר כגיגית, ובפרט כאשר כל חשש הוא שמא ירתעו מהאש הגדולה, ואכן כבר ביארו בזה (יעו' משך חכמה), שכפיית הר זו אינה כפשוטו שכפה עליהם הר ממש, אלא יש כאן לשון מושאלת המבטאת את תחושת ליבם של כלל ישראל בזמן קבלת התורה, שע"י המעמד הגדול והנורא הגיעו לדרגה של מלאכים עד שניטל מהם הבחירה וחשו שאין באפשרותם לכפור בקבלת התורה, ותחושת ההכרח לקיים התורה שחשו המשלוח חז"ל לכפית הר כגיגית, שכן כך חשו שכפירה בקבלת התורה הר"ז כקבורה תחת הר ממש, אך וודאי שכל הרגשות הללו נבעו מאהבה גדולה מאד וקרבת אלקים עד כדי דרגת נבואה ממש ועי"ז חשו את יקרת מעלת התורה והיותה המעמיד היחיד לקיום העולם, וח"ו להבין שהיה זה מיראה.

ולפי"ז יתכן שזוהו הביאור בתוס' שכתבו שהחשש הי' שמא יחזרו כשיראו את האש הגדולה, שזה וודאי שאי"ז יראה של פחד מהמוות שא"כ גם כפית הר כגיגית לא תעזור, משום שא"א לכפות אדם למות ע"י איום במוות אחר, (ועי' בחת"ס שם שהק' כן בזה"ל) מה לי מוות מתחת ההר מה לי מוות מהאש, ובהכרח שחששם הי' שלא יוכלו לעמוד במעמד נשגב זה (משום שאי"ז מדרגתם ואינם ראויים לזה,

פער הליון

קבלת כל התורה במעמד הר סיני

בברכות ה. עה"פ (כד, יב) ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם, לוחות אלו עשרת הדברות תורה זה מקרא והמצוה זו משה... להורותם זה גמרא מלמד שכולם נתנו למשה מסיני. וכי הרמב"ם בהק' ליד החזקה - כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני **בפירושן ניתנו**, שנאמר ואתנה לך וכו', "תורה", זו תורה שבכתב, ו"מצוה", זה פירושה... ומצוה זו, היא הנקראת תורה שבעל פה. ועי' רבינו בחיי על אבות (פ"א) שהתלמוד נרמז בפס' "מימינו **אש דת למו**". ועי' סוטה לז: דנח' ר"י ור"ע אם הפרטות נאמרו בסיני, וע"כ דרשב"ל (בברכות) אזיל כר"ע שכללות ופרטות נאמרו בסיני. [אבל לר"י אף התורה שבכתב לא נאמרה כולה בסיני, עיי"ש ברש"י].

ולכא' נתינת "התורה והמצוה", היתה במשך כל הזמן שהיה משה רבינו בהר. וכמו שנא' בסיום מ' יום האחרונים (כי תשא לד, כז) "כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה וכו'. ומבואר בגיטין (ס:) דרישא דקרא על תורה שבכתב, והסיפא על תושבע"פ. ועי' חז"א א"ח סי' קכה.

וכ' בדעת תבונות (קנח) על מעמד הר סיני, ש"לא נתן להם שם התורה כולה במעמד ההוא, אבל היתה הכנה כוללת לכל עבודת המצוות עיי"ש. [וביאר דזהו הענין (בהגש"פ) של "קרבתנו לפני הר סיני", וכן ההודאה בכל יום "וקרבתנו לשמך הגדול"].

אך יעוי' בכתובים בואתחנן (ד, יד-י) יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב... ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים... ופירש"י (יד) ללמד אתכם - **תורה שבע"פ**. וברא"ם ביאר ד' הדברים כולל כל התורה. ולפי"ז במעמד שמיעת הדברות ניתנה גם כל תושבע"פ. וכ"מ במשנ"ב תצד סק"ב עיי"ש.

ועי' בירוש' פאה (בד, עה"פ) ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר' הדברים כולל מקרא משנה תלמוד ואגדה וכו'. ומבואר ש"דבר ה' עמכם בהר" גם תושבע"פ. ויש לעיין.

חידושי תורה מסיני

א' בירוש' פאה (פ"ב ה"ד) אפי' מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני. ועי' ש"ש דהילפ' מ"ש בלוחות שניות (כי תשא לד, א) וכתבתי על הלוחות את הדברים. ועי' העמק דבר שם שבלוחות הראשונות לא ניתן כח החידוש, אבל **בלוחות שניות ניתן כח לכל תלמיד ותיק לחדש**, ולכן היו בפיסול משה, להורות שהחידוש הוא בשיתוף עמל האדם בסיעתא דשמיא.

וכתב התורת חיים בב"מ (פה). דזהו שנאמר במתן תורה (ואתחנן ה, יט) "קול גדול ולא יסף" ופי' (בסנהדרין ז). דהיינו לא פסק, כלומר שקולו קיים לעולם, שהוא השפע שיצא ממ"ת, וכל תלמיד ותיק העוסק בתורה לש"ש השפע ההוא חוזר ונח עליו חזקה לחדש חידו"ת עיי"ז. [עיי"ש ע"כ דלכן נוסח ברכה"ת "נותן התורה" בל' הוה]. ועי' ש"ה (שבועות תו"א עד וצב).

ועי' אה"ח ויקרא (תזריע יג, לז) דמה שנמסר למש"ר הוא רק עצם הד"ת, אבל לא נמסר לו היכן רמזו הכל בתורה שבכתב, ולזה באו התנאים וחייבו תו"כ וספרי וכו' [ויישב בזה הקו' מהמדרש (במד"ר יט, ו) שר"ע היה דורש מה שלא ידע משה], וסיים שם "**ועד היום זו עבודת הקודש בני תורה לדייק המקראות** וליישבם עפ"י המאמרים שהם תורה שבע"פ". (ועי' תפארת תורה גיטין ח' אגדות ב').

מראה הנבואה לישראל

דעת הרמב"ם (מו"נ ח"ב פל"ג) שישאל לא השיגו נבואה ממש אלא שמעו קול דברים ולא הדברים עצמם, ומ"ש (מכות כג:) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, היינו שהשיגו בשכלם, והביא ראייה מהתרגום (כ, טז) "ולא יתמלל עמנא" עיי"ש. וכ"מ ברלב"ג (כ, טז) עיי"ש.

אך הרבה ראשונים חולקים, עיין ברמב"ן (יט, ט) "בעבור ישמע העם דברי **ויהיו הם עצמם נביאים בדברי**, לא שיאמינו מפי אחרים". (ועי' כ, טז שהביא ד' הרמב"ם והשיגו]. וכ"כ הספורנו (יט, ט) "כי אמנם אדבר עמהם פנים בפנים בלתי שום חלום, כאמרו פנים בפנים דבר ה' עמכם, והוא היות האדם מתנבא בעודו משתמש בחושי"ו" (ער).

ונשאל בזה הרדב"ז (ח"ב תתיז) דאם היתה שמיעה ממש, נמצא שכל העם הגיעו למדרגת מרע"ה, והוא דבר מתמיה. וכתב דבפס' פנים בפנים ל"מכהרמב"ם. אלא ביאר דשמעו מפי הגבורה, ולא שהגיעו כולם למדרגה נבואה, אלא לפי שעה זכו לזה כמו שזכו לראיית הקולות שאינה בשכל האנושי.

והאריך בזה הר"ן בדרושה שכולם השיגו את ב' הדברות "במראה ולא בחידות", אף שלא היו שלמי החכמה והמדות. והיה נצרך לקיים התורה, שרק ע"י שראינו בעינינו השגת משה נתבררה אלינו השגתו. (ועי"ש משה"ק על הרמב"ם).

ועי' במלבי"ם (כאן ובואתחנן ד, ד) דהשגת נבואה כזו היא נס גדול שהוא כביראית יש מאין, והצורך בפלא הזה כדי שידעו שה' משגיח על בנ"א ויכול להתגלות אליהם בנבואה. ועוד, שלא יוכל אדם לבטל את תורת משה בטענת שליחות מה', דכיון ששמעו מהקב"ה בעצמו שמינה את משה, ע"כ שלבטלה ג"כ צריך גילוי של הבורא. (ועי' בעמלבי"ם שם ה, כא. ובחיי' הגר"ז כאן).

פער הליון

האמונה בנבואת משה רבינו

תכלית המראה מפורש (יט, ט) "**בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם**". והקשו הראשונים שהרי כבר האמינו קודם כמ"ש "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" (יד, לא). ופי' האב"ע שהיו חשבו שלא יתכן שידבר השם עם האדם וחי. והרמב"ן פי' "בעבור ישמע העם דברי ויהיו הם עצמם נביאים בדברי, לא שיאמינו מפי אחרים". ועי' ספורנו דבא להעיד על החידוש בנבואת משה שאינו בחלום אלא בהיותו משתמש בחושי.

אך דעת הרמב"ם (יסוה"ת ח, א) שלא האמינו בו מפני האותות אלא דוקא במעמד הר סיני, והאמונה שהיתה קודם **לא היתה נאמנות שהיא עומדת לעולם**.

ויתכן לומר עוד עפ"י מש"כ בכתבי הגר"ז (סט') שבפס' "משה ידבר והאלקים יענו בקול" נרמז שהקב"ה עונה למשה, דזה היה מיוחד בנבואת משה ששואל והשי"ת עונה לו, וענין זה נתאמת במעמד הר סיני.

הענין על ההר

הענין בהר סיני הוא השראת השכינה כמ"ש האב"ע בפס' בעב הענין (יט, ז) כי מקום הענין כמו קדש הקדשים. ועי' ברשב"ם שהוא עב וחשך שלא להסתכל בשכינה.

ובחייוב פ"ד תשכח את הדברים אשר ראו עיניך (ואתחנן ד, ט) כ' הרמב"ן שלא תשכח מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראו שם עיניך הקולות והלפידים **את כבודו ואת גדלו**. ועי' באגרת תימן בגדר הזכירה "ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והדורו". ובחרי"ם (פכ"א ח) שלא לשכוח מעמד הר סיני הנורא.

והוא עפ"י הפס' בואתחנן (ה, כא) "הן הראנו... את כבודו ואת גדלו", וברמב"ן ר"פ תרומה (כח) ביאר דסוד המשכן הוא שיהיה הכבוד ששכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר, כמו שנאמר וישכן כבוד ה' על הר סיני וכתוב הן הראנו את כבודו ואת גדלו, עיי"ש. ומבואר דכבוד ה' הוא השראת השכינה, והוא בכלל מצות הזכירה.

ובס"פ משפטים כתיב (כד, טז) "וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים", וכ' רש"י ד"א שאלו ששה ימים שמראש חודש. עיי"ש. ונמצא דזכרון מעמד הר סיני כולל את ענין זה של כיסוי הענן מר"ח. ומפורש כן בחי' הגר"ז עה"ת (משפטים) שכ' דכל הנאמר בפרשת בחדש השלישי **כל זה הוא בכלל מעמד הר סיני, ונאמרה בה אזהרה שלא נשכח אותה**.

ועי' בעה"ט בפס' (יט, א) ביום הזה באו מדבר סיני - על אותו יום שנאמר למשה "תעבדון את האלקים על ההר הזה". ומבואר דמר"ח נחשב תחילת המעמד.

הקולות והלפידים

לדעת הרמב"ן (שכחת הלאוין ב) יש ל"ת שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו, אבל יהיה עינינו ולבנו שם כל הימים". ואף הרמב"ם שלא מנאה במנין המצוות, ס"ל דהוא חוב, כמ"ש באגרת תימן "זכרו מעמד הר סיני שצונו הקב"ה לזכרו תמיד וגם הזהירנו מלשוכחו".

וגדר המצוה הוא לזכור את המעמד, כמו שנתפרש בתורה (ואתחנן ד, ט-י) פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך... יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב וגו'. ופירש"י אשר ראו עיניך **את הקולות ואת הלפידים**.

ועי"ש ברש"י (ט) שפי' דהאזהרה היא שלא לשכוח את החוקים והמשפטים. והוכיח מכאן הגר"מ קסלר שהקולות והלפידים הם חלק מזכירת התורה. והיינו שאינם רק חלק מהמעמד, אלא מצורת נתינת התורה גופא, וכמו שפירש"י שהיו רואים את הנשמע, ומפורש יותר בתרגום יב"ע "וכל עמא חמין ית קלייא היך הוו מתהפכין בשמעהון דכל חד וחד, והיך הוו נפקין מן גו בעוריא". כלומר שראו את הדיבורים יוצאים מתוך האש. וביאר את הענין עפ"י מה דמטו משמיה דהגר"ז לכו"ר את דברי הגר"ח מוואלין בידיעת התורה של הגר"א שהיתה ככתובה לפניו [שאפשר לקרואה ישר והפוך], שיש חיוב שהתורה תהא חרותה אצל האדם בבחינת "**כתבם על לוח לבך**" ובחינה זו ניתנה בסיני באופן זה של הלפידים, שהאותיות נהפכו משמיעה לראיה.

ועי' טור או"ח מז שכ' על ברכת אשר בחר בנו שיכוון על מעמד הר סיני **ושהשמיענו דבריו מתוך האש**.

קבלת היחידים

מובא בשם רעק"א (חי' עה"ת וזאת הברכה) דהגרים המתגיירים במשך הדורות הם צאצאי היחידים באומות שרצו לקבל התורה אלא שמיראתם מהרוב שתקו. וכנגד זה היו גם בישראל יחידים שלא רצו לקבל אלא שמבושה ומיראה אמרו נעשה ונשמע, ומצאצאיהם יצאו אנשים מישראל הממירים דתם.

ועי' כת"ס (יתרו) דזהו הביאור בנדרים (כ). שמי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני, דאמנם היו יחידים שלא רצו לקבל אך מפני הבושה שתקו.

אך הרמב"ם באגרת תימן כתב שבפס' "וגם בך יאמינו לעולם" נאמרה הבטחה לישראל שהיו במעמד הר סיני שהם וכל הדורות היוצאים מהם יאמינו לעולם בנבואת משה. [ומבואר דכל העומדים שם קיבלו בקבלה גמורה].

וכתב להדיא "לפיכך יש לדעת שכל מי שנטה מדרך הדת הנתונה במעמד ההוא, שאינו מזרע האנשים ההם".

מתי פסקה האש בהר סיני

הרב י. פרלמוטר

בפרשת עקב לאחר חטא העגל כתיב ואפן וארד מן ההר וההר בוער באש וגו' (ט, טו). ומבואר דאף בשעת ירידת משה מהר סיני לאחר ארבעים יום, עדיין ההר היה בוער באש, וכמו בשעת מתן תורה. והנה בפ' יתרו כתיב לאחר שישאל הוזהרו מלעלות להר "במשך היבל המה יעלו בהר", ונחלקו רש"י ותוס' בביצה ה: אימתי הותרו לעלות להר דלרש"י הותרו רק באחד בניסן או בעשרים באייר דרק אז נסתלקה השכינה מההר ותוס' שם כתבו "דבמשך היובל משמע שגם בו ביום דמתן תורה הותרו לעלות כשימשך היובל". ויל"ע דהכא מבואר דההר היה בוער באש אף אחר ארבעים יום וע"כ דאכתי לא נסתלקה השכינה מההר עד לאחר ארבעים יום (לכה"פ) וצ"ע. ולכאורה צ"ל דאמנם מהפסוק "במשך היובל" משמע דגם בו ביום כשימשך היובל יהו מותרים לעלות דבו ביום תסתלק השכינה ויפסק האש, אך למעשה האש והגילוי שכינה נשארו, ועי' בהעמ"ד כאן דמהא דההר נשאר לבעור באש אחר ארבעים יום, הביז' מרע"ה דרצון ה"ת ליתן לוחות שניות, ומשמע דהאש נשארה עד יום הכפורים שניתן בו הלוחות שניות (לכה"פ). וא"כ מבואר דלכו"ע האיסור לעלות להר היה לכה"פ עד יום הכפורים.

יציאת נשמתן של ישראל במעמד הר סיני

הרב חיים יצחק ויזל

בביצה ה. מבואר שכל דבר שתיקנו ב"ד אע"פ שבטל סיבת התקנה צריך ב"ד להתירו, וילפינן להו מהא דכתיב "היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וכתיב "לך אמר להם שובו לכם לאהליכם", וכיון שהקב"ה אמר להם כן כדי שיהיו נכונים לקבלת התורה, א"כ אחר שקיבלו את התורה מה טעם הוצרך לומר להם שישבו לאהליהם, אלא ש"מ שעל אף שבטל סיבת התקנה צריך ב"ד אחר להתירו, ודחינן דדילמא אמר להם הקב"ה שילכו לקיים מצות עונה, ולכא' יל"ע מה טעם הוצרך לומר להם לקיים מצות עונה, הרי כבר נצטוו כן במתן תורה, וזיל קרי בי רב הוא.

ויש לפלפל, שכיון שעל כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן כמב' בשבת פ"ח ע"ב, א"כ היו סבורין שנשותיהן הותרו לשוק, ועכשיו אינם צריכים לשוב להאליהם שאין מחוייבים במצות עונה, אלא אם ירצו יקדשו שוב נשותיהן, לכך אמר להם הקב"ה דלא חשיב מיתה גמורה, ועליהם לקיים מצות עונה.

[ועי' הדרק"י ל"ל ע"ד, דכיון דנתגייירו במתן תורה, א"כ היו סבורין שהם כקטן שנולד ואינם חייבים במצות עונה, לכך אמר להם הקב"ה שיקיימו כיון דנתגייירו בע"כ, וגר שמתגיייר בע"כ לא הוי כקטן שנולד כנודע מדברי הגור אריה, הו"ד בש"ש בהקדמה].

ומענין לענין באותו ענין, הנה בחיד"א בברכ"י אה"ע סי' י"ז סק"א נסתפק אם אדם שמת וקם לתחיה צריך לחזור ולקדש את אשתו, ובבבן יהוידע בשבת פ"ח ע"ב הק' על דבריו דאי נימא דצריך לקדש שוב, א"כ צ"ב למ"ד דמעשה מרים היה אחרי מתן תורה, מה היתה טענתה של מרים על משה שפירש מאשתו, הרי כיון שבשעת מתן תורה פרחתה נשמתן של ישראל, ציפורה אינה אשתו, והגם דזה פשוט דנשמתו של משה לא פרחתה, כיון דהרי פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות, אבל מ"מ נשמתה של צפורה וודאי פרחתה ככל ישראל, וא"כ אין טענה עליו שפירש ממנה כיון דאינה אשתו.

ובפשוטו י"ל דלא היה חשוב מיתה גמורה וכנ"ל, ועוד אפ"ל דחלוק מיתת הבעל ממיתת האשה, דבמיתת הבעל כיון דהיא ניתרת לשוק אזי פוקע האישות, אבל במיתת האשה אין האישות פוקע, וראיה ברורה לזה הוא מהא דילפינן מקרא ביבמות נ"ה ע"ב דהבא על אשת איש שמתה פטור, דסד"א הואיל דלאחר מיתה נמי איקרי שארו, אימא ליחייב עלה באשת איש קמ"ל, ומב' דלולא קרא גם אחר מיתה נקראת אשתו.

ואין לומר דזה גופא נתחדש בקרא דאינה קרויה שארו, דזה אינו, דהרי כתב הרמב"ם בפ"א מאיסורי ביאה ה"ב דהבא על ערוה מן העריות והיא מתה פטור מכלום, ואי נימא דהקמ"ל שהבא על אשת איש שמתה פטור, הוא משום שהגם שביאת מתה חשיב ביאה, מ"מ אינה אשת איש, א"כ מה טעם בשאר עריות אינו חייב כרת, אלא וודאי דבקרא נתחדש דאין ביאה במתה, וה"ה דבשאר עריות פטור, אבל גם אחר מיתה קרויה אשתו כדפשיטא לן לולא קרא.

אולם יל"ע בזה ביבמות צ"ד ע"ב ובסנהדרין ע"ו ע"ב איכא למ"ד דחמותו לאחר מיתת אשתו אינה בשריפה, וילפינן ליה מקרא, ופירש"י בסנהדרין דאיכא ארור אבל לאו ליכא וכ"ש דליכא עונש שריפה, [ההתוס' ביבמות פי' דאיכא כרת ולאן], ולכא' ילפינן מהאי קרא דחמותו לאחר מיתת אשתו אינה קרובתו גמורה, ולנתבאר דבאשתו מתה לא פקע האישות כלל, צריך ביאור דין זה, ובעיקר החילוק בין ארור ללא צל"ב טעם הדבר, דממנ"פ, דאם היא קרובתו למה אינו עובר בלאו, ואם היא אינה קרובתו למה עובר בארור.

ואפ"ל על דרך פלפול, דהנה ברמב"ן עה"ת כתב דאיסור אחות אשה אינו איסור לבוא על קרובתו, אלא איסור לקחת שתי אחיות, דהאיסור הוא "אשה אל אחותה לא תקח לצרור", ולכך לאחר מיתת אשתו מותר באחותו, [אחות גרושתו אסורה, דכיון דחיה אזי נחשב שלוקח שתי אחיות, ועצ"ב].

והנה בקרא דחמותו גם כתיב כאחות אשה, "ערות אשה ובתה לא תגלה", וגם גבי העונש כתיב "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהון", ויל"פ דאחר דילפינן מקרא להך מ"ד דחמותו לאח"מ אשתו ליכא לאו, מפרשינן הך קרא כאיסור אחות אשה, דהאיסור אינו לבוא על חמותו, אלא לקחת את אשה ואמה, אולם מ"מ איכא ארור, כיון דכתיב "ארור שוכב עם חותנתו", דהארור הוא לבוא על חותנתו.

בעלות התורה במעמד הר סיני

הרב אלחנן הכהן

הקשה הנהיבות בהקדמה לנחלת יעקב. וכן הקשה התפארת יעקב דבברכות התורה או' אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ולכא' לפני שהקב"ה נתן לנו את התורה סיבב בין כל אומות העולם, ואחרי סירוב אומות העולם בא לכלל ישראל. ומה בחירה שייך פה. והקשה עוד בתפארת יעקב דמובא בגמ' בשבת כשעלה משה למרום להוריד התורה לעם ישראל אמרו לו מלאכי השרת מה לילוד אשה בינינו. אמר להם משה כלום במצרים נשתעבדתם, כלום יצר הרע יש בככם. ותמוה ב' דברים א' הא רוב המצוות תלויים בבני אדם ובארץ ואינם תלויים במלאכי השרת. ב. הרי הקב"ה רצה להביא את התורה לשאר אומות העולם ומ"ש ישראל. ותירצו ע"פ דרשת הר"ן דבמתן תורה היה ב' חלקים. א. קיום המצוות דהיינו תרי"ג מצוות. ב. הבעלות על התורה. ובאמת את התרי"ג מצוות הקב"ה רצה להביא לשאר אומות העולם אבל בעלות על התורה לא היה הוה אמינא לתת לאף אחד אלא לכלל ישראל. ועי' אמרו מלאכי השרת מה לילוד אשה בינינו שיכריע בדיני תורה. וענה להם משה שבשביל לקבל את התורה להיות בעלים עליה צריך לעבור את גלות מצרים, וצריך שיהיה בככם יצר הרע. וזה מה שאר' תורה לא בשמים היא, כיון שהקב"ה נתן לכלל ישראל בעלות אז חכם דורש כפי הבנתו. ע"כ דבריהם.

המג"א ועוד אחרונים הקשו דנפסק להלכה שמעמד הר סיני היה ביום החמישים ואחד כמו שאר' המהרש"א בע"ז ג' ע"א דהן לשיטת ר' יוסי והן לשיטת רבנן מעמד הר סיני היה ביום החמישים ואחד ומחלוקתם אם הוסיף משה רבינו יום אחד מדעתו או לא. דהיינו יוצא שמעמד הר סיני היה בחמישים ואחד ואיך קבעו שחג מתן תורה יהיה ביום ר' בסיון ויתרה מכך איך קבעו רבנן במטבע התפילה לומר זמן מתן תורתנו בו' סיון אפי' שהיה בז'. והנראה לבאר בזה וכעין זה מבאר הבית הלוי דאה"נ מעמד הר סיני היה ביום החמישים ואחד. והיה בז' סיון כיון שאמר הקב"ה למשה רבינו היום ומחר ומשה רבינו ידע שכלל ישראל מקבלים את התורה מקבלים בעלות על התורה, לדרוש חכם כפי הבנתו, ומשה דרש היום כמחר. וכשאמר לו הקב"ה היום ומחר היה בה' סיון ודחה משה לז' סיון, והראיה שהיתה למשה שכלל ישראל מקבלים בעלות על התורה היתה כשלא ירד שכינה על הר סיני בו' סיון אלא למחרת דהיינו הקב"ה הסכים עם הדרשה של משה, וזה היתה חותמת שכלל ישראל בעלים על התורה כבר מו' סיון. ולכן או' זמן מתן תורתנו שאז קיבלו מתנה את התורה. ואולי עפ"ז אפשר לבאר את המעשה שרב יוסף כל שבועות היה עושה סעודה גדולה ואו' "אי לא הווא יומא קגרים כמה יוסף איכא בשוקא". וביאר שם רש"י "שלמדתי תורה ונתרוממתי". והקשו האחרונים מה זה "הוא יומא קגרים", ולפי דברינו שבאותו היום קיבלו בעלות על התורה, ובשביל לחדש בתורה ולהיות בעלים עליה צריך לעבור את המ"ח קניני התורה וזה מה שאומר רב יוסף נתרוממתי שהיום הזה שהוסיף משה רבינו מדעתו גרם לזאת.

בהכנת הנשים לקבלת התורה

הרב יעקב הירשמן

א. במתני' שבת פ"ו א' מנין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה שנאמר היו נכונים לשלש ימים. ומק' התוס' (שם ד"ה מנין) אע"פ שבאותה שעה עדיין לא ניתנה תורה, מ"מ מסתמא הקפידה תורה על דבר שעתיד להיות טומאה אחר מתן תורה. ומק' התוס' אע"ג דלא הקפידה על זבין ומצורעין ובעולי נדות, וכוונתם דתינח אם נאמר להיות ואיירי קודם מת"ת לא הקפידה תורה על טמאים שאחר מת"ת, אתי שפיר שלא הקפידה על זבין ומצורעין וכו', אבל לפי הנחת התוס' שהקפידה תורה על דבר שעתיד להיות אחר מת"ת, מעתה קשה דזבין ומצורעין ובעולי נדות נמי יהיו אסורים במתן תורה. ומת' התוס': היינו משום טעמא דתינח בפרק מי שמתו (ברכות כב.) כתיב והודעתם לבניך ולבני בניך וכתוב יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלך באימה וביראה וברתת וזביע כו' מכאן אמרו זבין ומצורעין ובעולי נדות מותרין לקרות בתורה בנביאים ולשנות במשנה ובש"ס בהלכות ובאגדות ובעלי קריין אסורין פירוש דבעל קרי אינו באימה וביראה דמחמת קלות ראש הוא בא. עכ"ל התוס'. מבואר מהתוס' דיסוד מה שהקפידה תורה שלא יהי' טמאה מחמת קלות ראש. ואם מבואר דאינו דוקא באיש אלא גם באשה, הרי לנו דקלות ראש איננה בין באיש ובין באשה. ופשוט.

והנה שמעתי לשאל דהלא אשה גם דלולי שפלטה שכבת זרע הרי נעשה אתה מעשה ע"י קלות ראש, ומבואר לכאורה בהסוגיא שזה לא איכפת לן והיא כשרה לקבלת התורה, ורק אם תפלוט טמאה ואסורה במתן תורה, ותימה דגוף המעשה שבא בקלות ראש מדוע לא איכפ"ל מזה. ופשוט דל"מ דכמו כל הזכרים הבע"ק היה סגי להם בטבילה כך גם כל הנשים המשמשות [וכמבואר ממתני' ברכות כ"ו א'], וע"ע יבמות מ"ו שמבואר שכל הנשים טבלו בע"ש, והנידון בסוגיא שאשה עלולה ליטמא גם אחרי שטבלה על מה ששמשו.

אולם מה שתמוה הוא, דאם האשה תפלוט באופן דטמאה מבואר בסוגיא דאינה כשרה לקבלת התורה, ולכאורה מה איכפ"ל בטומאה זו שאינה באה ע"י קלות ראש, והפליטה אין לה קשר עם קלות ראש. [וגוף המעשה היא עם קלות ראש, ומגוף המעשה לא איכפ"ל דכבר טבלה וכו"ל].

וראייתו בספר מנחת אריאל (על מתני' שבת שם) שהביא בסוגריים: בשערי ציון ח"ג סי' י"ט בסופו מבואר דקפידת התורה זה על טומאה שבאה מחמת קלות ראש, ולכן אם פולטת היתה טהורה היתה מותרת, ורק משום שפולטת טמאה, כל זמן שפולטת כיון דטומאה מחמת קלות ראש אסורה בדברי תורה, עכ"ל. ולפי"ז ניחא כל המ"מ בהסוגיא בדיני טומאה.

שור"ר דזה מוכח מיניה וביה, דכל בעל קרי לכאורה מה מועיל טבילתו דאטו הטבילה מורידה הקלות ראש, ובע"כ דכל הקפידא על **טומאה** מקלות ראש, וכשאין טומאה לא איכפ"ל מקלות הראש כלל.

ב. כתב התו"ט (ברכות פ"ג מ"ו) על דין טומאה בפולטת לש"ז שצריכה טבילה לתורה ותפילה, [וכדפי' התפא"י באות ל"ז שאע"ג דנשים אינן בעסק התורה עכ"פ הרי שייכים בלימוד תורה במצות דידהו וכו' ע"ש] שייסודו: שע"י שתטמא לא יהיו נשמעות לבעליהן ותתקיים שלא יהיו מצויים וכו' עכ"ל התו"ט. ויש להעיר על התו"ט, דהיות ומהסוגיא בשבת פ"ו א' הנ"ל יוצא דאשה טמאה בש"ז אסורה במת"ת כדפי' התוס' שיש קלות ראש, מה הוצרך התו"ט לטעם חדש. אולם באמת גם על איש מבואר בגמ' ברכות כ"ב א' הטעם של התו"ט, וכנראה דיש בזה ב' טעמים, ובמנחת אריאל הביא דבשור"ע סי' פ"ח הביא הטעם שלא יהיו מצויים וכו' ובטור שם הביא הטעם דאימה ויראה, והרמב"ם (הל' תפילה פ"ד ה"ה) הביא הטעם שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד. ובפ"ד מק"ש ה"ח לגבי ק"ש לא כתב טעם לתקנת עזרא.

ג. כתב המל"מ הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ג: וכי תימא א"כ דבעל קרי אסור במחנה לוי היכי קתני מתניתין בסוף זבים דבועל נדה כטמא מת ואמרינן בפסחים דלמחנותם קאמר, ובעל נדה לא תיפוק ליה משום רואה קרי. הא לא קשיא כלל משום דק"ל (יבמות נד.) דבועל נדה הוה אפילו בשלא הוציא ש"ז דק"ל (שם נג:) אחד המערה ואחד הגומר וא"כ לא חשיב בעל קרי [א.ה.] יש להוציא מזה דהמערה אין דינו כבעל קרי]. א"נ משכחת לה בטבל לקרי ואפילו הכי עדיין טמא הוא שבעה ימים משום בועל נדה. ועל כרחך צריכים אנו לתירוץ אלו דהא אמרינן (ברכות כב.) דבעל קרי אסור בד"ת שנאמר והודעתם לבניך וכו' ואפ"ה ק"ל (שם) דבועל נדות מותרים בדברי תורה. אלמא משכחת לה בועל נדה שלא יהיה בעל קרי.

וראייתו לש"י בפ"ג דברכות דף כ"ב שכתב ובעולי נדות אם טבלו לקריין וכו' הרי לך התירוץ הא' שכתבנו. ונראה שגם התירוץ האחר ניתן להאמר. ודע דבפ"ב דנדה דף ט"ו אמרינן רבי יהודה בנו של ריב"ז אומר בעלה נכנס להיכל ומקטיר קטורת והקשו ותיפוק ליה דהוי בעל קרי ותירצו בשלא גמר ביאתו ע"כ. ופשוטא דסוגיא משמע דכל שגמר ביאתו אע"פ שלא הוציא ש"ז טמא משום בעל קרי ויש לנו בזה אריכות דברים ומ"מ למדנו דאיכא בועל נדה דאינו בעל קרי עכ"ל המל"מ. ועולה מדברי דהמערה אין דינו כבע"ק אבל גומר אף שלא הוציא ש"ז דינו כבע"ק, ויש להעיר דלשון רש"י שם בנדה "אבל לענין קרי עד שיזריע" משמע דלא כהמל"מ.

מצות הודעת מעמד הר סיני

הרב אריה ל. הימלפרב

בפסוק בפרשת ואתחנן על יום מתן תורה הודעתם לבניך ולבני בניך, וכן שם בפסוק ואת בנייהם ילמדון, מבואר דאיכא מצוה להודיע לבנים מעמד הר סיני, והביאו הרמב"ן בהשגותיו לשה"מ, וישלעיינן למה לא הובא במתני' קידושין כ"ט בהדי מצוות הבן על האב [וכן קשה על מצות סיפור יצי"מ]. וי"ל ע"פ דברי הרמב"ן הידועים שם שהאבות לא ינחילו לבניהם שקר ונאמנות דתינו ברורה עיי"ש, ויתכן לפי"ז דהא דהמצוה מוטלת על האב אינו משום דיני אב שלו אלא משום שהוא יכול לקיימה בהידור יותר, ולכן אינו שייך למתני' דקידושין.

והנה שמעתי דו"ד שהיה בין ב' ת"ח שליט"א בחוטף מצוה זו מחברו ומודיע לבן חברו מעמד הר סיני אי דינו כחוטף מצוה [או כמזיק דאיהו אין לו קיום מצוה], וטען א' הת"ח ע"פ דברי הרמב"ן הנ"ל דאינו חוטף את המצוה דאין לו היכ"ת לקיים המצוה, אך השיב לו השני דאינו כן דא"כ ביטלת מצות הודעת מעמד הר סיני אלא בבן אחר בן עד דור המדבר, ואולי יתכן להכריע ביניהם דהמצוה היא להביא להבנים לידיעה של מעמד הר סיני, וככל שהידעה יותר מבוררת כן יותר הוי קיום מצוה, וע"כ נצטוונו להודיע להבנים דזה הוא הבריר יותר טוב לענין זה, אבל הא מיהא דבשיעורא זוטרא נמי מתקיימת המצוה, ולפי"ז יותר א"ש למה לא נשנה במתני' דקידושין, ולפי זה ודאי שכל מודיע מקיים בזה מצוה מיהו יש מודיע אחר מודיע.

והנה דכוותיה יש לדון ג"כ לענין מצות סיפור יצי"מ [דלכאורה דברי הרמב"ן קאי גם על יצי"מ] האם נאמר ג"כ דהמצוה היא ההודעה, וככל שהסיפור יותר מבורר והשומע מאמין יותר להשמע הוי ריבוי בשיעור קיום המצוה [ולפי"ז יש לבאר החידוש דכנגד ד' בנים דיברה תורה], או יתכן דשאני דין והגדת מדין והודעתם דבזה עצם הסיפור הוא המצוה, ויש לדון טובא בזה, [ואולי נפק"מ לענין שליחות].

« המשך מעמ' 1

ואין כאן מקום למינים לרבות כיון שכונותינו מפורסמת וגלויה לכל, שהקיימה שיש בו הידור כאלו הקבלנו פני השכינה במעמד הגדול והנורא ומצינו שקבלת פני אבינו שבשמים צריך למימרהו מעומד, וגם שמה מעת היותנו שם עמדנו בתחתית ההר. וע"י הטעם הזה נסתלקה תערומת המינים דלא שייכא אלא היכא דליכא **טעמא ברידא** לעשות שינוי בין קריאת ה' הדברות בכל יום לשאר התורה, ע"כ.

וכמו"כ החיד"א בשו"ת טוב עין (יא) נשאל אם לעמוד בגלל שעררו כל המנהג הזה מש"ס דאין לעשות הפרש בין ה' הדברות לשאר התורה ויש תערומת המינים לכ' דלא דמי דתערומת המינים ומביא ירושלמי שלא יאמרו אלו לבדם ניתנו למשה בסיני, והוסיף רש"י שלא יאמרו ע"ה אין שאר תורה אמת ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקב"ה ושמעו מפיו בסיני, עכ"ל וכ' החידא הכא שקורין בס"ת כל שבת וגם ביום זה של עשה"ד קורים **איזה חלק בס"ת** לית לן בה, ומוכח דהכל אמת ועומדים זה משום שזה יסוד התורה ונכתבו בלוחות, ואמרם ד' לכלל ישראל ויחד העם רוצים לעשות זכר לקום באמירתן וזה אין קפידא. ומאחר שנהגו העם לקום כלם, נראה שחייבים הכל לעמוד ואסור לשבת והמנהג נעשה חיוב על הכל, שלא יהיה כמזלזל, עיי"ש [וע"ע בדוד אמת מהחיד"א ז].

וכן הביא השערי אפרים (ז, לז) החיד"א ופסק כן. המטה יהודה (א, ו) מביא מגדולי אחרונים לישב המנהג שאין חשש תערומת המינים, מפני שהכל יודעים שנתנו בקולות וברקים ובפרסום גדול, ומה שמצינו שאסור לקרוא עשה"ד בסדר התפלה, התם הקפידא רק על **עצם** הקריאה שלא יקראו דוקא זה, ולא על **אופן** הקריאה, ולכן אם הוא מנהג קבוע אין לבטל מנהגם. והאג"מ (א"ח ד, כב) והליכות שלמה סוברין שאין תערומת המינים הואיל והמנהג לעמוד גם בשירת הים בבשלח ובפסח לא יבואו לומר שרק זה תורה, ע"כ. היות שהמנהג הנפוץ לעמוד, ואסור ליחיד לשנות כמו החיד"א והיעב"ץ (בסדר) אפשר לקיים גם הרמב"ם שלא להרות שהעשרת הדברות הוא יותר חשוב, אם עומדים כבר בכל הפרשה או כמה פסוקים לפני זה.

« המשך מעמ' 2

ולכן העלם הקב"ה לדרגה גבוהה מאד של קרבת אלקים עד שיהיה שייך בהם שמיעת קול רוחני וראית אש רוחנית וממילא הגיעו לדרגה נעלה כ"כ של חיבור לקב"ה ולתורתו עד שלא שייך בהם בחירה כלל, והראה להם איך שקיום כל העולם תלוי אך ורק בקיום התורה וממילא כעת כבר קבלו ברצון. ולפי"ז נראה שמתורץ מה ששאלנו לעיל כיצד נעשו עד זמן מרדכי ואסתר וכן מה ראה הקב"ה לאונסם אחרי הקבלה של נעשה ונשמע, שהרי לפי המתבאר הרי מעולם לא חזרו בהם מקבלת נעשה ונשמע ולא הי' חשש שיחזרו בהם, אלא שכל המטרה היתה להעלותם לדרגה הגבוהה ביותר של כדי להראותם כחה וגדולתה של תורה, וא"כ ברור שלפי"ז א"א להק' כל הנ"ל, כד"ו קשה אילו היה מדובר באונס של כפיה, אך לפי המתבאר הרי שאי"ז אונס של כפיה אלא האונס הוא מחמת האהבה הגדולה ביותר הגורמת את העדר הבחירה, ומיושב הכל בעזה"י.

הרב ישראל מנחם וינגרטן

'בחדש השלישי לצאת בני ישראל... באו מדבר סיני... ויתצבו ישראל בתחתית ההר'. ובגמ' [שבת פט.]. 'מלמד שכפה הקב"ה עליהם הר כגיגית', ושם, 'הדור קבלוה בימי אחרושו'. והקושיות בכאן רבות הן:

א. אם קבלו מתחילה בכפיה דלא חיילא, מהו הדבר שחייב את ישראל עד גלות פרס לקיים התורה והמצוות, [קושיית הראשונים, ועי' בזה בפרשת דרכים דרוש כב.]. ובכלל זה קשה א"כ היאך אמרו [נדרים ח.]. שישאל 'מושבעים ועומדים מהר סיני' הא הו"ל שבועת אונסין דלא חיילא.

ב. עוד צ"ב, הנה קי"ל [כריתות ט. ובר"מ פ"ג מא"ב ה"א] דמקור כל דיני גרות הוא ממעמד מתן תורה. וצ"ב; דמח, הלא הו"ל כגרות לשום דבר אחר דהרי היו ישראל במדבר תלויים בה' לכל צרכיהם, ומאיזך, הרי הו"ל גרות מאונס שכפה עליהם הר.

ג. עוד הקשו דא"כ למה לא נעשו ישראל קטן שנולד [שבת קל.], ועיין בזה בהקדמת שב שמעתא [אות ט']. ובחי' הגרנט 'סי' י"א] וכה"ג בספר זכר יצחק [כט] תירצו שיש ב' חלקים בשם 'ישראל', והם: א' 'עם' ב' 'קדושה'. וביארו, דעד הר סיני היו רק בבחינת 'עם' ובסיני נוסף שם 'קדושה'. ולפיכך לא שייך בהו ענין 'קטן שנולד'. ולדבריהם תגדל קושיין דמיעקרא, דהיאך שייך למילף מגרות דלחצאין שכזו לכל דיני גרות בשלמותם, וכנ"ל. [עוד ידוקדק במש"כ רש"י על אמרם 'הר כגיגית', 'שמטילין לתוכה שיכר'. [שבת שם]. והלא דבר הוא, דבשאר דוכתי שכתוב 'גיגית' לא הזכיר רש"י כלל ענין ה'שיכר' [וכגון בשבת קנז.]].

ב. ולביאור הענין יש להקדים בהא שכתב הר"מ בריש דיני הגרות, שהם שנלמדו מסיני, ח"ל [פ"ג מאיסורי ביאה ה"א]: 'בשלשה דברים נכנסו אבותינו לברית... ושם [ה"ד] וכן לדורות כשירצה הגוי להכנס בברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה' וכו'. והרי שהתנה הר"מ שיהיה 'רצון' בקידמת הגיור, ולהדיא דלאו היינו 'דעת' לשם קבלת המצוות שאותה כ' ופירש הר"מ שם בהמשך הפרק. יש להבין מהו דין 'רצון'.

ג. אכן מצינו חובת 'רצון' בעוד מקומות, וכגון בקרבנות שצריך בהו 'לרצונו'. דמלבד הגמ"ד דלמקריב, צריך נמי בו 'רצון'. הנמצא דב' דרגות הן; א. רצון, ב. דעת. וצריך תלמוד וביאור מה ביניהן. ויבאר דההפרש ביניהם הוא, שה'דעת' היא ששוקל שכר כנגד הפסד ומתפטר במקום הנוח לו שביניהם. אולם ה'רצון' בא כשתופס הדבר כתועלת המושלמת והנרצית לו באמת, ומתמסר עבורו. ומצינו כן לדניא בכמה סוגיות, וכגון בדין פיתוי קטנה שאינה נאסרת על בעלה ומהטעם דמ"מ אין לה רצון ליאסר על בעלה. [ירושלמי סוטה א טז ובר"מ סוטה ב' ד' ועיור"ש בנו"כ]. ולפיכך יש שסגי לן רק 'ממירות דעת', ואע"פ שאין 'רצון', וכגון במקח וממכר שחייל גם באונס, ד'אגב אונסיה גמר ומקני' [ב"ב מח.], ומתפטר בנוחיות של אותו רגע. [שור"ד כן בס' יד המלך [גזילה ואבידה ט א]].

ד. ועומק תוכן ענין ה'רצון', מיוסד על ב' הקטבים של אהבה ויראה. וכמארס 'עבוד מאהבה עבוד מיראה', שאין האוהב שונא ואין הירא מבעט'. [פיה"מ להרמב"ם אבות א' ג.]. והרי ב' דברים אלו נדמים כסותרים, דהאהבה מקרבת והיראה מרתיעה ומרחקת. אלא שבהתחברם זל"ז זהו הידוע בשם 'יראת הרוממות' [עי' חת"ס יו"ד ב' קלג], זוהי דבקות שאין למעלה הימנה.

ה. וראה שפסגת ב' המצבים – אהבה עד אין קץ ויראה עד מוות, היא שהיתה לישראל בהר סיני. ופשוט שלית בר נש שייכול לסובלן כאחד בבן – רגע, וכמו שאירע שם 'וינועו העם ויעמדו מרחוק', וביקשו את משה 'דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר אלקים פן נמות' [שמות כ טז]. ויפלא לפי"ז דא"כ אכתי נחסרה מישראל נקודת הרצון הנדרשת להכנס ליהדות.

אכן יתבאר דזהו תהליך התגבשות במעמקי רצון האדם ובסופו עולה הוא מבצבץ ונגלה בשלמותו, ואז מבחין האדם שזהו הרצון אליו שאף מלכתחילה, וכענין שנתבאר במהות 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני'.

ו. ונמצא שהיה כלל ישראל במשך שנות דורים במצב של 'כופין אותו' – אחר מת"ת, עד שאמר 'רוצה אני' בימי אסתר. דהיינו שלא היו ב' מצבי כפיה ורצון סותרים בעצם, אלא תהליך מתמשך שתחילתו בהתודעות לפסגות האהבה והיראה וסופו בחיבורם כאחד לרצון יראת הרוממות.

וזוהי ממש דוגמת השיכר שבגיגית, שמטילין לתוכה שעורים חסרי תסיסה וחריפות, ולאחר הזמן מתגלה ויוצא לאור עולם השיכר בתסיסתו ובחריפותו, שלא הוברר אלא ע"י ההיכנסות הממשכות לכפיפה אחת. ומדוקדקי שפיר דברי רש"י 'גיגית', שמטילין לתוכה שיכר'.

ז. ומה מתקן השתא דברי ה'הפלאה' [כתובות ח.]. שבכפיית ההר כגיגית קנה הקב"ה לעמו בקנין חופה [וביאר בזה הברכה ד'מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין]. וקשה דהלא קי"ל דתליוהו וקדיש לא הו קידושין [ב"ב מח:]. אבל לפי כל מה שנתבאר מיושבים הדברים כמין חומר, דאין לך הכנסה לרשות מלאה יותר ומקיפה יותר מעבר למה שעשה עמנו ואבינו מלכנו על הר סיני.

במה שהקשה **הרב מנחם הבלין** בדברי הצ"ח בברכות כא: דלדעת ר"י ור"ת הסוברים דשומע כעונה נחשב כהפסק בתפילה, נמצא שאדם המסופק על ברכה אחת אם כבר יצא, אינו רשאי לשמוע את הברכה מאחר ולצאת בזה מדין שור"ת, משום דלהצד שיצא כבר חשיב בשמיעתו דהוא כעונה, בכרחה לבטלה. וצ"ב דהרי לכו"ע אם שמע ברכה לאחר שכבר בירך בעצמו וכיוון לצאת בשמיעה זו שוב, מ"מ ל"ח בכרחה לבטלה דלא מצינו ששמיעה כדכיוון אא"כ מחוייב בדבר, וא"כ להצד שהשומע כבר בירך בעצמו מקודם, תו לא שייך בזה כלל ענין שור"ת.

כתב **הרב יואל טויב** דהקו' היא מחמת דנקט פשוט דבעינן לדין ערבות גם כשהמוציא מחוייב בדבר, אך לכא' יש להוכיח דאינו כן, דהא בברכת הנהנין יצא אינו מוציא משום דאין שייך ערבות דלא יאכל ולא יברך, ומ"מ אם המוציא ג"כ מחוייב מוציא יד"ח. אמנם ד"ד בפלוג' בראשונים דהריטב"א ברכות מב' כ' דלכך בעינן היסבו יחד דזהו תחליף לערבות, אך הרשב"א שםס"ל דלדין שור"ת לא בעינן היסבו, והריטב"א שם אזיל כחזו"א דשור"ת מכח התייחדות שומע ומשמיע ולכך בעי ערבות או היסבו. והרשב"א ס"ל דערבות רק היכ"ת להיות המוציא מחוייב בדבר דיהיה על אמירתו שם אמירה דמצווה, וכמ"ש הקה"י ברכות יג לדעת ביה"ל. ולכן כשמחוייב המוציא מצד עצמו לא בעי ערבות, [וכ"ש כאן דגם היוצא אינו מחוייב] וכך דעת הצ"ח. ויש להוכיח דדעתו כן מדבריו בדגמ"ר רע"א על מג"א סק"ב דדן דאיש אינו ערב לאשה ולכך אם יצא אינו מוציא, אבל אם לא יצא דמחוייב בדבר מוציא אף דאין שייך ערבות, ע"כ דס"ל כמש"כ.

והרב יצחק ליסיצין כתב דכ"כ בשעה"צ תפט ה, אך נראה דאה"נ גם לאחר שברך בעצמו כשישמע שוב מחבירו בכונת שניהם להוציא, הוי ברכה לבטלה מדין שומע כעונה לר"ת ור"י. דבאמת בסוכה לח: "מנין לשומע כעונה דכתיב את הדברים אשר קרא יאשיהו, וכי יאשיהו קראן, והלא שפן קראן, אלא מכאן לשומע כעונה". והרי לא היה שם חיוב קריאה וכוונה לצאת יד"ח, ואעפ"כ אמרינן דכיון שהיה רוצה לקרות, ושמע הקריאה מאחר, נחשב השומע כקורא. ולא כהשואל שכ' מסברא דלא מצינו ששמיעה כציבור אא"כ מחוייב בדבר. וע"ע שבת לג. כל המנבל פיו וכי' אף שומע ושותק, דאפשר שהוא ג"כ מתורת שור"ת. וכן בכל שמיעת דיבור אסור מרצון.

השיב המקשה וכתב לבאר יתור את קושייתו: דבר"ה (לט). מבואר דבכל הברכות אף לאחר שכבר יצא יתור להוציא אחרים, ופרש"י הדטעם דמוציא בכל הברכות אף שכבר יצא משום דין ערבות, חוץ מפת שאינו חובה לאכול ובזה אינו מוציא אחרים. ומבואר להדיא דלא אמרינן דין שור"ת אלא בדבר שהוא מצוה, דבזה מהני מדין ערבות. וכ"כ להדי' בחזו"א (אר"ח כ"ט סק"א) להוכיח מסוגיה זו. וכ"מ בפנ"י בברכות (מ"ג). דשור"ת מהני מדין ערבות יעו"ש. וכ"כ בתבוא"ש (יו"ד א, ס"ט) דבמ"ת אמרינן שור"ת משום שהיו מחוייבים לשמוע יעו"ש. **ומש"כ** הרב ליסיצין להק' משומע דברי ניבול פה וכדו', לק"מ דהתם פשוט שאינו מדין שור"ת, אלא שהוא זילול או כעו"ז. ועפ"ז מסתבר טפי דכוונת הר"י בתוס' בברכות דכתב דמדין שור"ת נחשב כהפסק, משום דלאחר דאמרינן שור"ת על אמירת הקדושה שהוא דבר שבחובה, ובזה פליג הדעה בזה דיבור ונחשב ג"כ כהפסק [אף שעו"ז הוא לקלקול], ובזה פליג הדעה השניה בתוס' שם. אמנם בעלמא לא שייך כלל לומר שור"ת בדבר שאינו מצוה. (דאטו השומע מקלל ה' רח"ל, ומתכוון להיות שור"ת, יתחייב מיתה בב"ד כמקלל, לש"י הר"י). **ומש"כ** עוד להוכיח מהשעה"צ בספיה"ע דס"ל כהצל"ח, נלענ"ז דאף דנראה כן קצת מדיוק הלשון שם, מ"מ מסתבר שחידוש גדול כזה לא היה משמיענו השעה"צ בהבלעת הלשון (ובסוגרים) במקום חשש של ברכה לבטלה. וביותר דיעו' ברמ"א (סו"ר רצ"ו) שנחלקו הפוס' אם נשים חייבות בהבלעה, ול' הרמ"א שלא יבידלו בעצמן אלא ישמעו מאחרים, ולא הזכיר הרמ"א לעשות שום תנאי, וביותר דביאה"ל שם נקט במסקנת דבריו דנראה דנשים פטורות לכו"ע מברכת הבר, וא"כ החשש דברכה לבטלה בשמיעה, גדול טפי, ואפילו הכי לא הזכיר שם המשנ"ב כלל דיש לעשות בזה תנאי. והעירני הגרי"מ רוטשילד שליט"א, לכמה מקומות במשנ"ב שנראה להדיא דלא חשש לזה (דיעו' במשנ"ב מ"ז סק"ח), ותפ"ט סק"ז לגבי הספק בספירת העומר, ובס' קע"ד סק"ח), ומסתבר לכאורה טפי דהמשנ"ב לא חשש לזה, ועדיף טפי לדחוק את לשון השעה"צ הנ"ל, והסכימו לזה הגרא"צ הכהן, והגרי"מ סרי שליט"א, בדעת השעה"צ.

במש"כ **הרב ע. א.** (בגליון הקודם) על דברי הרב יעקב ישראל לוי (בגליון קע"ז) מש"כ להעיר על מה שנסתפק הגרע"א (ס"י) בבגד שיש בו רק שיעור כדי שיכול לכסות ראשו רובו של קטן ורק רובו ממיין החיוב האם המיעוט מין הפטור משלים לשיעור בגד, ודן רע"א אם הוא דומה להיא של בגד וכנפיה של עור, והעיר דהתם אי"ז משום רוב אלא כלשון הגמ' "בתר עיקר בגד אזלינן" ולא בתר הכנפות שאינם עיקר הבגד.

השיב **הרב יעקב ישראל לוי** דכבר כתב המג"א (ס"י סק"ה) דלאו דוקא היא של בגד וכנפיה של עור אלא כל שהרוב הוא של בגד והשאר עור חייבת דאזלינן בתר רובא, ומקורו מהשו"ע ס"ז גבי מלבוש שחלקו סתם וחלקו פתוח דאזלינן בתר רובא ורק אם רובה סתומה פטורה, ומקור דין זה הוא בהגהות מיימוני ומהרי"ק דלפ"ו זה מהגמ' של היא של עור וכנפיה של בגד דאלמא דאזלינן בתר רובא.

והשיב **הרב ע. א.** דאה"נ דכך ביאור הדברים **המשך בעמ' 7**

לגליון קע"ח - הכנה לשבת

בענין מש"כ הרב שמחה הולנדר שליט"א, בענין טבילת עזרא שבמשך כל הדורות היו יחידי סגולה שהקפידו בזה, ע"י במ"ב סי' פ"ח ס"ק ב' שהנהוג לטבול תבוא עליו ברכה, וע"י בארחות ישר למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שהארץ בגדל הענין, והביא גם מהגמ' שמאריכי' לו ימי ושנתיו, וכתב שכל החיבורים שנתקבלו בכל ישראל הם אלו שהמחבר נזהר בטבילת עזרא, וכתב "והיום שמצוי מקואות וקל לטבול, בודאי מי שיכול ראוי לזוהר בזה". ומש"כ שאין שום ענין ללכת למקוה בער"ש, ושיש עדות נאמנה שבני הישיבות בליטא אין להביא ראיה אם יש ענין ללכת למקוה או לא, בני הישיבות בליטא אין להביא ראיה אם יש ענין ללכת למקוה או לא, ענינים כאלו יש ללמוד מספרים, גם מי אומר שהיה מצוי להם מקוה בקלות. ובמיוחד שהרב הכותב בעצמו הביא מחיי אדם בזכרו תורה משה ומערוך השולחן וחזו"א שיש ענין לטבול בער"ש, ואיך בחדא מחתא יאמר שאין ענין לטבול. ומש"כ שמה שנקרא תוספת קדושה, כבר מקובל בשם הגר"א שאין שום ענין בזה. הנה המ"ב הזכיר ענין תוספת קדושה (ע"י ביה"ל סי' שכ"ו). אלו הטובלים טבילת עזרא בשבת, ראוי לע"י מש"כ הגר"ח קניבסקי (אורחות ישר י"א) שצריכים לזוהר בשלשה דברים.

הרב צבי ברונר

בענין טבילה לאנשים ע"פ פשט. הרב שמחה הולנדר שליט"א כתב ראיה מרבי יהודה בן בבא שלא טבל בערב שבת, יש לדחות בכמה גווני, א. יתכן שהיה טובל מבעוד יום במעיין צונן, וקודם חשיכה רוחץ פניו ידיו ורגליו בחמין [וכ"כ בברכי יוסף אור"ח סי' רס]. ב. יתכן שלא היה טובל במעיין צונן משום שהיה זקן, כדמשמע קצת מלשון הגמ' "ודומה למלאך ה' צבקות". ג. יתכן שבדור התנאים לא טבלו לתוספת קדושה, כיון שהקפידו תמיד על אכילת חולין בטהרה.

ומה שהביא ראיה מחסיד אחד שחשדוהו בעבירה ולא חשדוהו בטבילה לתוספת טהרה, יש לדחות דכיון ששכבה למרגלותיו [וע"י אבות דר"נ ח ח] החשד הפשוט שהטבילה משום עבירה.

ומש"כ שרבותינו צוק"ל לא הקפידו על טבילת בע"ק, יתכן שזהו משום שאף בדור שעבר היו בעולם קדוש שכולו טהרה ולא עלה בהם הרהור כלל, אך בדור זה השפל ודאי יש מעלה לטבילה לטהרת הלב.

ועוד, שלכולי עלמא מועלת טבילה לתשובה, ומי יאמר זכיתי לבי, כדאחז"ל במדרש רבה (ויחי פר' צח פס' ד) על ראובן בן יעקב "פחו כמים" וכו', עשית לך מקוה של מים וטהרת עצמך בו. וע"י יש"ש יבמות פ"ד אר' נב, חזקוני במדבר ה' ז, מג"א אור"ח סי' תרו סק"ח, של"ה שער האותיות עמק ברכה אר' לב.

וז"ל היעב"ץ (מגדל עוז, בית מדות, עליית היראה) "מה גדול מאד ענין טהרת המקוה, הן לטומאת הגוף והן לטומאת הנפש מן העבירות, לא סגי בלאו הכי... ועתה לא באתי להודיע אלא גודל מעלת המקוה, אשרי מי שמרגיל עצמו בטהרה זו תמיד, ויועיל לכל הטומאות וגם לטומאת העבירות, ויבוא לידי טהרה, דהיינו טהרת הלב, "לב טהור ברא" ר"ת 'טבל', ומטהרת הרהור הלב נמשך טוהר המחשבה שהיא במוח, ושוריינא דעינא בלבא תליא, ויהיה טהור עינים מראות ברע, ואח"כ נמשכה טהרת כל הגוף רמ"ח איברים וש"ס גידין שהם כנגד תרי"ג מצות" עכ"ל.

הרב י. ל.

הנה הר"ש הולנדר שיחי הקיף במאמרו ענינים רבים וגדולים, טבילת עזרא בכלל, טבילה הנ"ל בש"ק טבילה בער"ש, טבילה בכל יום וכו', והרבה יש להעיר ולהשיב על דבריו, אבל ברצוני להעיר בעיקר על לשונו דלהלן.

"וכ"נ לענין טבילת עזרא, אבל לענין מה שנקרא תוספת קדושה, כבר מקובל בשם רבינו הגר"א שאין שום ענין בזה, וכמו שהספר אור חדש מהגר"ש מלצאן מביא ראיה מהגמ' שבת קכ"ז במעשה בחסיד א' שירד לטבול וחשדוהו בו וכו', דהרי קשה אולי ירד בשביל תוספת קדושה, אלא רואים דאין ענין תוספת קדושה, וכמו שאמר מרן הגר"מ פיינשטיין, דמי שנוהג לטבול כל יום מקלקל עי"ז כל התועלת של תקנת עזרא לא להיות מצויין אצל וכו', [ובטבילה זו גם המ"ב מחמיר שלא לטבול בשבת], עכ"ל הר"ש הנ"ל שיחי'.

וממש יש להתפלא על נוסח הדברים, שהרי בודאי יודע הכותב שגדולים וטובים טובא נהגו בכל זה, וביניהם גאונים וקדושים אשר הארץ האירה מכבודם, ומגדולתם רעשה הארץ, וזה דורות ע"ג דורות לפני הגרמ"פ זצ"ל, ואיך כותב בלשון מוחלטת כזאת, (וגם בהמשך כשכותב על טבילה בער"ש "יוצא דאין שום ענין ללכת למקוה בער"ש... ואח"כ תודה לקל שמצא בחי"א ובערה"ש וכו', ומתעלם שזה כתוב בהרבה קדמונים, וכדלהלן). ובודאי שראוי כ"א להחזיק את דעת ומנהג אבותיו ורבותיו, וכך היה לו לכתוב "כבר נהגו רבותינו... וסיוע לזה שמענו בשם הגר"א וכו', וכל זה אני כותב גם אם שמועות שהביא נכונות הן,

אבל האמת שלא דיין בזה, וכדלהלן.

ועכשיו אכתוב בס"ד כמה מ"מ (בלא סדר כ"כ) על הענינים הנ"ל, הטבילה בע"ש יסודה מד' האריז"ל (הובא גם במג"א סי' רפ"ה) והר"ד בהרבה ספרים, (אגב, ידוע מש"כ הגר"ח ז"ל, שהגר"א ז"ל מדי דברו מהאריז"ל הוה מיתע כוליה גופיה) וכ"כ בראשית חכמה שער הקדושה פ"ז, ואגב אני מציין שהב"ח והט"ז הביאו (סי' תקע"א) ד' הראשית חכמה כפסק הלכה (לענין אחר). והראי' מר"א בר אילעי, כבר כ' הריעב"ץ בסידורו, וכ' שמ"מ האריז"ל הנהיג טבילה זו עפ"י הזוהר, עיי"ש לשונו. ועפ"י האריז"ל הוא חיוב גם בש"ק בבוקר, גם בלא ענין טבילת עזרא, כמו שהביא ביסוד ושורש העבודה (ואכמ"ל בגדר החיובים" עפ"י קבלה, שבודאי אינו דומה כלל לחיוב עפ"י הלכה, וביאר בזה הגר"ש דבלצקי שליט"א ב'תנאים טובים" ועוד, ואכ"מ). ומרן בעל הקה"ה התאמץ בזה בכל ימי, ואמר שבשבת בבוקר עדיף אצלו על הטבילה בע"ש, ובזקנותו ממש שהי' קשה לו התבטא שחסר לו בעונג שבת, (ע"י כ"ז בארחות רבינו ח"א עמ' קנ"ב).

ועצם ענין טבילה לתוספת קדושה אינו נידון כלל, כי כבר מצאנו כזאת בתורה, לענין כה"ג ביוה"כ, ובד' חז"ל לענין הנכנס לעזרה, או אם עשה צרכיו, "כל המיסך צריך טבילה", ובודאי שאינו סתם גזה"כ או תקנת חז"ל בלא טעם כי בודאי הטבילה פועלת איזה דבר, ע"י לשון השלה"ק שער האותיות "טהרה", וז"ל בתו"ד, ועתה לא באתי כך להודיע גודל מעלת המקוה, אשרי מי שמרגיל בטהרה זו תמיד, ויועיל לכל הטומאות, וגם לטומאת העבירות, ויבא לידי טהרה דהיינו טהרת הלב, וכו' עיי"ש, והראי' שהביא בשם הגר"א ז"ל לא דיין בזה כלל, שראיית הגאון ז"ל שהתנאים והאמוראים לא היו רגילים בזה כלל, ולכן כידוע שהגאון ז"ל הרחיק מלנהוג "ענינים" שאין להם מקום בעיקר ההלכה, ולא משום שאינם "ענינים", אלא משום שע"י שיהגו ענינים יבוא להקל בשמירת הדין, וכמו שאמר מרן החזו"א ז"ל (כ"כ הגר"ד יפה שליט"א בשמו ברשימותיו שנדפסו במעשה איש ח"ג) וכבר כ' רא"י ז' מגמרא שבת קכ"ז, בשו"ת ערוגת הבושם סי' י"ט (הו"ד ב' מנהג ישראל תורה" אור"ח סי' פ"ח) וכ' שם נראה לי רא"י דלא ה' מנהג התנאים והאמוראים לטבול כ"א בעת הצורך, ואחרי שמביא רא"י זו כ', מיהו זה ה' לתנאים שהיו דבוקים בהש"ת ובתורתו בכל עת, אבל כגון אנו אנשים מגושמים וכו', בודאי הוא מעלה גדולה לטבול בכל יום, עיי"ש דבריו, (ובודאי שיפה כונת הגר"א ז"ל). ושם במנהג ישראל תורה הביא כמה טעמים ומקורות לטבילה בכל יום, עיי"ש.

וכיון שנתבאר בספה"ק וקדמונים גודל התועלת בטבילה לטהרה, ולינצל מיצה"ר פשיטא שאין שום הר"א שיצטרך למנוע מזה כדי שיתקיים טעם תקנת עזרא, וכי חייב האדם להכביד ע"ע טבילת עזרא כדי שיתקיים טעם התקנה, בודאי שאלא זו אמר הגרמ"פ זצ"ל, אלא שאמר שגם ב"א"י טבילה בכל יום נמצא מעלה מסויימת, שמתקיים ביאר את הדין דבשו"ע דהיא של בגד מ"מ כל ערום יעשה בדעת, ובודאי שלעומת מעלה זו יש גם מעלה בטבילה בכל יום, וכלל הדברים (שזהו עיקר כונתי) יש לכלול בג' תיבות, נהרא נהרא ופשטיה.

של' רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול אחר בקשת המחילה מכבוד הר"ש הנ"ל שיחי', שכונתו בודאי היתה טובה ולש"ש.

הרב י. גרינהוז

מלחמתה של תורה - המשך

« המשך מעמ' 6 »

בספיקו של הגרעק"א שאין הכוונה ביטול ברוב אלא שם בגד שנוצר ע"י הרוב. אבל עיקר הנושא הוא במה שהסתפק **הרב אפרים גרבר** (גליון קע"ו) שהחוטים עשויים רוב ממין המחוייב ומיעוט ממין הפטור, ובזה קשה מאד לומר את הענין של "שם בגד". ובאמת במג"א לא כתוב שדין היא של בגד וכנפיה של עור הוא מדין רוב, שקודם ביאר את הדין דבשו"ע דהיא של בגד וכנפיה של עור חייב כיון שאזלינן בתר עיקר הבגד, ואח"ז הוסיף וכתב שלהלן מבואר עוד דין (בס"ז) שגם בגד העשוי רובו ממין החייב, חייב בצייצית, ודין זה אכן מקורו מהג"מ וטעמו כיון שרוב הבגד עשוי ממין המחוייב וכו'. וכ"מ בדברי המ"ב שבסק"ט ביאר את הדין של היא של בגד וכנפיה של עור וכתב הטעם שאזלינן בתר העיקר, והעיקר הוא הבגד, ובסק"י כתב שגם כאשר הרוב מבגד חייב דאזלינן בתר רוב, אבל אין הדינים קשורים זב"ז. וכן בדברי החזו"א מבואר להדיא שאין דין זה תלוי כלל ברוב.

וחזר וטען **הרב יעקב ישראל לוי** דבמג"א מבואר דל"ד אם היה הבגד ממין המחוייב והכנפות של עור חייב אלא גם אם המין המחוייב נמצא בכנפות ומין הפטור נמצא בבגד אזלינן בתר הרוב, הרי דלא פי' דברי הגמ' דהכל תלוי בתר הבגד ולא בתר הכנפות, אלא אזלינן בתר הרוב, ואין הכוונה לדין של ביטול ברוב שודאי דאין רוב יוצר דינים אלא הכוונה ששם הבגד נקבע לפי הרוב.

הוסיף

ביומא פה: מנ"ל דפיקר'נ דוחה שבת ושמו בני" את השבת, חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. וצ"ב דבשבת דף ד' אמרינן אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, ובתוס' בתל' קמא נקטו דדוקא באופן שנעשה האיסור על ידו, רק אז אמרינן חטא כדי שיזכה חברך. וכ"ד הרשב"א בתשו' והובא בב"י סו"ס שו, שאם נודע לו שלוקחים את בתו להוציאה מהדת לא יחלל שבת בשביל זה דאין אומרים לאדם חטא (ועי"ש בשו"ע שפסק כתל' האחרים בתוס' שבמצוה רבה או לא פשע מותר). ועכ"פ לד' הרשב"א ולתל' הראשון בתוס' אפי' אם תלך לשמד אין לחלל שבת עליה, אף שלא תשמור הרבה שבתות, ואמאי לא נימא חלל עליה שבת אחת כדי שתשמור שבתות הרבה.

הרב יצחק יונגרייז

חמדת הממון - אסון

מרנא ורבנא החת"ס מביא בשם רבו הק' בעל ההפלאה קושיא נוראה, מדוע הקב"ה חתם לנו בתורה על ענין יצי"מ בהרבה מצוות ובהרבה פס' כגון למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו', וכו' וכו', ומדוע לא חתם לנו ה' על ענין קריעת ים סוף, שהרי בים סוף לפי כל השיטות כ"ע מודו שהיו הרבה ניסים (פי 5) כמה שהיה בכל השנה במכות מצרים. גם הגילוי שכנה שהיה בקרי"ס היה גדול יותר, וגם הסיום המוחלט של השחרור היה בים סוף. איך למה לא ציונו הש"ת אנכי ה' אלקיך אשר קרעתי לך את הים. ומתוך החת"ס בשם רבו הק' בתוספת נופך דיליה, תירוצו מבהיל כל רעיון, הקב"ה חתם את שמו רק על מה שנקרא **חירות עולם** להדין חירות מחולטת מכל שיעבוד ורצון גשמי, אך ורק רצונו ית"ש, וזה היה ביצי"מ, אבל בקרי"ס היה חסרון גדול, למרות ריבוי הניסים ועוצם הגילוי היה חסרון של חמדת הממון בבית הים, וכל אחד מישראל למרות שכבר היו לו

מוגש ע"י:
ארגון "משוּבב נתיבות"
מרכז להצלה רוחנית

בשורה טובה

שמחים אנו לבשר לעמלי התורה ודורשי הלכותיה כי במסגרת השיעור השבועי הקבוע בשו"ע בעיון ממורנו הגרש"ז אולמן שליט"א ראב"ד מודיעין עילית ת"ו יחלו ביום שני פר' משפטים כ' שבט בלימוד דיני איסור והיתר תחילת הלימוד באו"ח סי' תנ"א דיני הגעלת כלים. השיעור מתקיים מדי יום ב' בשעה 7:40 בערב, בביהמ"ד מאור חיים רח' נתיב"מ 2.

בברכת התורה

נושאי הגלינות הקרובים בס"ד

משפטים - אחרי רבים להטות
תרומה - לחם הפנים
תצוה - ביאורים במגילת אסתר (בהלכה ובאגדה)
ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל' בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net או בתיבות "עומקא דפרשה":
בכניסה לאוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח.
בג. הדרומית - ביהכ"נ משובב נתיבות, נתיב"מ 09.
אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.
ד"ת בדפים **בכת"י ברור** מתקבלים עד יום א' בלבד.
בדיסק ובמייל יש להעביר עד יום ג' בלילה.

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות, בכל ערש"ק יש לשלוח בקשה לכתובת: gal200@neto.bezeqint.net

להנצחות ופרסום בגליון: 052-7678393

המעוניינים להשתתף ולכתוב בקביעות נא לפנות לטל' 052-7678393

ברגע האחרון!! לפני שיהיה מאוחר

ארגון משוּבב נתיבות
מרכז להצלה רוחנית

057-3133330 057-3102044/8/9 057-3140000

לקביעת חברותא 9141217
שעות ביממה 24

דרושים לחברותא

נושא	מקום	שעה	טלפון
גמ' ע"ז פ"ב	בית שלום	אפשר שעתיים	052-7668481
גמרא, בהספק	ברכפלד		054-8485609
גמ' רש"י	זכרון משה		054-8415279
דף היומי	קצות החושן	אחרי הנץ	050-4172314
הלכות נדה	כולל קצוה"ח בככר רב ושמואל	9:00-1:00	052-7154732
גמ' ברכות, מוסר חרדים בעיון	מסילת יוסף 1		052-7670381
הלכות שבת בעיון	פתוח		052-7620656
טוש"ע או"ח	נאות שמחה		9742634
הלכות שחיטה	שאנת אריה		052-7663551
פתוח	קומפלקס מסילת יוסף		052-7628697
פתוח	גבעה דרומית	ימים ב, ה 10-12	054-8475461
פתוח	נתיב"מ 109		9744264
מתקרב מיישוב סמוך		10-12	057-3189011
שיעור ב"ך - תהלים	עמל התורה מנ"ח 7	9:30-10:15	0504168069
דף היומי	אזור קסם	1:30-3:30	052-7677941
חומש ורש"י בעיון	שכונת מזרחיות	חצי שעה בין הסדרים	052-7149902
קדושין בעיון	עדיף חפציבה	1-4 שעתיים	050-4144295
מפעל הש"ס 20 דפים	עדיף ברכפלד		057-3128357
גמ' קדושין	ישיבת נור ישראל	4:00-6:30	054-8408210
סדר מועד עמוד ליום	חברון, רח' שד"ח		054-8429484
דף היומי	בית אבא		052-7614024
ב"מ, המפקיד	אחרי 4		9740966
מסכת נדרים	המרכזי - חפציבה		054-8408925
פתוח	עדיף ברכפלד	מ 6:00	052-7648316
פתוח		5:00-6:00	9740162
פתוח	גבעה דרומית	ימים ג, ד	054-8475461
אלו מציאות בעיון הכנה לשיעור	אח"צ		050-4123974
קנין הלכה (אפשר גם אנגלית)	אפשר גם ערב		052-7153320
מפעל הש"ס 20 דף לחודש	נאות שמחה		050-4116367
דרוש מגיד שיעור חס לעין יעקב	מושב גימזו	פעם בשבוע שעתיים	9761135
כיצד מברכין בעיון	אהבת תורה - ברכפלד	9-11 אפשר להשאיר הודעה	050-4115393
בבא מציעא, איזהו נשך	עדיף בבית מאור חיים		052-7166636
שב שמעתתא	קצות החושן	11-12	054-8437242
מס' ברכות	בביה"מ מול נתיב"מ 11	10-11	054-8018066
גמ' ברכות	דרכי איש ברכפלד	7:00-9:00 3/4 שעה	054-8463106
קידושין, דף ליום, גמ"ת	נור ישראל, שער המלך 2	10:45-11:45	054-8408216
דף היומי	היכל יצחק	7:30-10:30 עד שעה וחצי	054-8477779
פתוח		7-9	050-7532454
מגילה, חברותא ואח"כ שיעור	הגר"א, גרין פרק	מ 8:30	052-7178854
מ"ב ח"ב	קרית ספר	10:15-11:00	9744120
גיטין או הלכות גיטין	בבית, מש"ח 10	9:15	9108045
גמ' עם בחורים רציניים [לב לאחים]	רמלה	פעם בשבוע 9:00-10:30	052-7679759
בבא מציעא	פונבוין' שד"ח	2-4 שעות	054-8404985
גמ' ארבעה אבות משניות	חפציבה		052-7683128

למען עתיד ילדיך תכנית "שמח תשמח" הלוואות בפריסה של 200 תשלומים

לפרטים: הרב א. ארנפורינד 050-4150605

ילידים עד גיל שנה.

הקופה הקדושה והחזקת ב' הוצאות

הקופה שגדולי הדור סומכים וממליצים עליה תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

הקופה הקדושה והחזקת ב' הוצאות